

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים פליליים

ע"פ 1213/21

ע"פ 1226/21

לפני :
כבוד השופט י' אלרון
כבוד השופט א' שטיין
כבוד השופט ח' כבוב

המערער ב-ע"פ 1213/21
והמשיב ב-ע"פ 1226/21 :
מסרשה משה וואסה

נ ג ד

המשיבה ב-ע"פ 1213/21
והמערער ב-ע"פ 1226/21 :
מדינת ישראל

ערעורים על הכרעת דינו וגזר דינו של בית המשפט המחוזי
מרכז-לוד מהימים 22.4.2020 ו-6.1.2021 ב-תפ"ח-11-885
18 שניתנו על ידי הנשיאה ר' לורך והשופטים ד' עטר ו-ע'
קובו

תאריך הישיבה : כ"ו בתמוז התשפ"ב (25.07.2022)

בשם המערער ב-ע"פ 1213/21
והמשיב ב-ע"פ 1226/21 :
עו"ד גיא עין-צבי

בשם המשיבה ב-ע"פ 1213/21
והמערער ב-ע"פ 1226/21 :
עו"ד תמי בורנשטיין

בשם משפחת נפגעת העבירה : עו"ד תמי נותב פייל

פסק-דין

השופט י' אלרון:

המערער, מסרשה משה וואסה (להלן: המערער), הורשע בהכרעת דינו של בית
המשפט המחוזי מרכז-לוד (הנשיאה ר' לורך, השופטת ד' עטר והשופט ע' קובו) ב-תפ"ח

18-11-85, מיום 22.4.2020, ברצח רעייתו – אנגוץ וואסה ז"ל (להלן: המנוחה), לפי סעיף 300(א) לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן: החוק).

בגזר הדין מיום 6.1.2021, נגזר על המערער עונש של 29 שנות מאסר בפועל; 12 חודשי מאסר על תנאי, לכל יעבור עבירת אלימות מסוג פשע במשך שנה מיום שחרורו ממאסר; ותשלום פיצוי בסכום של 258,000 ש"ח אשר יחולק לילדי המנוחה ולאחותה.

לפנינו שני ערעורים: הראשון (ע"פ 1213/21) – השגת המערער על הכרעת דינו וגזר דינו של בית המשפט המחוזי; השני (ע"פ 1226/21) – ערעור המדינה (להלן: המשיבה) על קולת העונש.

עיקרי כתב האישום

1. המערער והמנוחה נישאו זה לזו בשנת 2018, ובחודש אוגוסט 2018 נולדה להם בת משותפת. למנוחה שני ילדים נוספים מנישואיה הקודמים, ילידי השנים 2011 ו-2015, אשר התגוררו עם המנוחה והמערער בדירתם המשותפת (להלן: הדירה). בעת האירוע, המערער שירת כשוטר במשטרת ישראל ומתוקף תפקידו החזיק באקדח משטרתי מסוג "יריחו" אותו נהג לשאת עמו לביתו (להלן: האקדח).

ביום 14.10.2018, סמוך לשעה 15:30, המערער שב מעבודתו לדירה. על רקע מחלוקת שהתגלעה מוקדם יותר באותו היום בין בני הזוג, התפתח ביניהם ויכוח מילולי שכלל קללות וצעקות. המערער היה נסער מהוויכוח ויצא מהבית על מנת להירגע. בשעה 19:30 לערך, המערער שב לדירה, בה שהו באותה העת המנוחה ושלושת הילדים. עובר לשעה 21:00, בעוד הילדים במיטותיהם, התפתח פעם נוספת ויכוח בין המערער למנוחה. במהלכו, המערער הכה את המנוחה בפניה ואף נטל מכסה מחבת והיכה באמצעותו את המנוחה בגבה. בהמשך, בעט ברגלה והיא נפלה והחלה לדמם. המנוחה קמה והתיישבה על כיסא בפינת האוכל, בעוד הוויכוח המילולי בינה לבין המערער ממשיך.

בסמוך לשעה 21:00, המערער קם מהספה, הלך לחדר השינה, הוציא מהארון את האקדח ושב לסלון הבית בו ישבה המנוחה. המערער דרך את האקדח, כיוונו לעבר המנוחה, וירה לעבר פניה ירייה אחת. הקליע פגע בעינה הימנית של המנוחה, וגרם למותה.

2. בהעדר מחלוקת על התקיימות היסוד העובדתי של עבירת הרצח, נדרש בית המשפט המחוזי להכריע רק באשר ליסוד הנפשי של המערער, אשר טען כי כלל לא התכוון להמית את המנוחה.

המשיבה טענה כי השימוש באקדח – נשק חם; הטווח הקצר ממנו המערער ירה לעבר המנוחה; כיוון הירי ומיקום פגיעת הכדור, מקימים את חזקת הכוונה. המערער טען, מנגד, כי לא רצה לפגוע דווקא בראשה של המנוחה, ואמנם כיוון את האקדח לעברה, אולם לא לעבר ראשה. עוד ניסה להיבנות מהעובדה שלא עמד בצמוד למנוחה, לא הצמיד את האקדח לראשה ומכך שנורה קליע אחד בלבד. נסיבות אלו, שוללות לטענתו את קיומה של חזקת הכוונה. המערער אף ביקש להסתמך על כך שמיד לאחר האירוע, בשיחתו למוקד 100, הודה במעשה והביע צער וכאב עמוקים על מעשיו. לטענתו, התנהלותו המתוארת מיד לאחר הירי יש להסיק על הלך רוחו עובר לירי ובמהלכו.

3. על רקע מחלוקת זו, בית המשפט המחוזי עשה שימוש בכלל הידוע כ"פלאגין דיבורא" ופיצל בין גרסת המערער ביחס ליסוד העובדתי – עליה אין חולק, לבין גרסתו בדבר היסוד הנפשי. נומק, כי ההיגיון בבסיס פיצול זה הוא שגרסת המערער באשר למעשיו הפיזיים נתמכה בראיות חיצוניות, בעוד דבריו באשר ליסוד הנפשי שלו אינם עולים בקנה אחד עם יתר הראיות.

בית המשפט המחוזי הוסיף וקבע, כי המערער כיוון את האקדח לעבר המנוחה בעודה יושבת על הכיסא, ואף כי מהשחזור עולה שהמערער כיוון את האקדח לראשה. כמו כן, נדחתה טענת המערער כי רק רצה להפחיד את המנוחה באמצעות האקדח, ולא להמיתה, הואיל וטענתו אינה מתיישבת עם השחזור שערך ויתר חלקי עדותו. טענת המערער כי הכדור נפלט כביכול מהאקדח ללא כוונה, נדחתה אף היא, בין היתר בשל העובדה שהמערער הוא שוטר מיומן אשר דרך את האקדח ואישר בחקירתו כי לחץ בחוזקה על הדק האקדח.

כן נקבע, כי יסוד ה"כוונה תחילה" הוכח כדבעי. זאת, בהסתמך על חזקת הכוונה, מאחר שהתוצאה הטבעית של מעשי המערער – ירי לעבר ראשה של המנוחה בעודה יושבת על כיסא, היא גרימת מותה. כך, אף אם המערער לא ידע, לגרסתו, לאחר

הירי היכן פגע הקליע בגופה. הודגש, כי גם חרטת המערער לאחר המעשה אינה שוללת את העובדה שכאשר ירה באקדח התכוון להמית את המנוחה.

עוד נקבע, כי גם אם המערער לא התכוון להמית את המנוחה, הרי שבהתאם להלכת הצפיות, משהיה עליו לצפות מראש את אפשרות גרימת מותה כקרובה לוודאי, יש לראות בו כמי שחפץ במותה. נוסף על כן, נקבע כי פעולות המערער מלמדות על הכנה למעשה ההמתה; כי לא היה במעשי המנוחה משום קנטור; ונדחתה הטענה כי האירוע התרחש תוך שהמערער היה נתון בסערת רגשות עזה ולא מתוך שיקול ויישוב הדעת.

בהינתן קביעות אלו, בית המשפט המחוזי הגיע לכלל מסקנה כי תיקון 137 לחוק העונשין (חוק העונשין (תיקון מס' 137), התשע"ט-2019), בו עוגנה הרפורמה בעבירות ההמתה (להלן: הרפורמה בעבירות ההמתה או הרפורמה) – מהווה דין מקל עבור המערער. אבהיר: לפי הדין עובר לרפורמה, המערער היה מורשע בעבירה לפי סעיף 300(א)(2) לחוק בנוסחו הקודם, אשר העונש הקבוע בצידה הוא עונש מאסר עולם חובה; ואילו כעת הורשע בעבירת הרצח הבסיסית, לפי סעיף 300(א) לחוק, אשר העונש המרבי בגינה הוא מאסר עולם.

יודגש, כי המשיבה הסכימה בסיכומיה בהליך קמא כי העבירה המתאימה למעשיו של המערער היא עבירת הרצח הבסיסית, ולא עבירת הרצח בנסיבות מחמירות הקבועה בסעיף 301א(א) לחוק.

4. בקובעו את מתחם העונש ההולם בגין עבירה זו, בית המשפט המחוזי עמד על הערך החברתי שנפגע – קדושת החיים, וכן על העובדה כי רצח זה הוא חלק מהתופעה הקשה של אלימות נגד נשים מצד בני זוגם, המחייבת מדיניות ענישה מחמירה. מנגד, צוין כי: "[ש]המעשה בוצע בהחלטה רגעית, תוך סערת רגשות, ללא הליך ממשי של שקילה, ובסמוך לאחר מכן הנאשם [המערער – י' א'] ניחם על מעשיו" (גזר הדין, פסקה 16).

בהמשך, בית המשפט המחוזי נתן דעתו לנסיבות הקשורות בביצוע העבירה, ובפרט לנזקים הקשים שנגרמו למשפחתה הגרעינית והמורחבת של המנוחה, כעולה מן התסקירים שהוגשו בעניינם. בהתחשב בכל אלו, נקבע מתחם ענישה הנע בין 26 שנות מאסר בפועל לעונש של מאסר עולם.

בקביעת עונשו של המערער בגדרי המתחם האמור, בית המשפט שקל, בין היתר, את גילו; את היותו שוטר במשטרת ישראל – שיקול המצביע מחד גיסא על רקעו הנורמטיבי, ומאידך גיסא, מוסף ממד של חומרה למעשיו; את מצבו הרגשי והחרטה שהביע על מעשיו בסמוך לאחר המעשה; וכן את החשיבות שיש להקנות לשיקול הרתעת הרבים.

לבסוף, בית המשפט המחוזי גזר על המערער עונש שהוא בחלקו ה"מרכזי-גבוה" כלשונו, של מתחם העונש ההולם – 29 שנות מאסר בפועל לצד ענישה נלווית.

עיקרי טענות הצדדים

5. לטענת בא-כוח המערער, המשיג כאמור הן על הכרעת הדין הן על גזר הדין, בית המשפט המחוזי שגה בקובעו כי בנסיבות העניין התגבשה חזקת הכוונה. בין היתר, מאחר שבית המשפט המחוזי התייחס, לטענתו, לחזקת הכוונה כחזקה חלוטה ולא בחן כמתחייב האם גרסת המערער מפריכה אותה.

בא-כוח המערער שב וטען, כי המערער לא כיוון לפגוע בראשה של המנוחה כעולה מכך שלאחר הירי לא ידע לפרט היכן הכדור פגע בה. על כן, לשיטתו נשמט אחד מבין שלושת הרכיבים עליהם בית המשפט המחוזי הסתמך בקביעתו כי יש להחיל את חזקת הכוונה. כן נטען, כי בית המשפט המחוזי לא בחן את מכלול התנהגות המערער לפני המעשה, במהלכו ואחריו, ולא נתן משקל ראוי לעובדה כי מדובר בירי של קליע בודד ולקריאתו המידית של המערער לעזרה.

עוד הוסיף וטען, כי גם לו התגבשה חזקת הכוונה, הרי שזו הופרכה. לדבריו, מאחר שאין חולק כי גרסת המערער היא מהימנה, לא היה מקום לפלגה ולדחותה בכל הקשור ליסוד הנפשי של המערער. לטענתו, גרסת המערער, שנמסרה גם בסמוך למעשים, גדושה בסימני אמת – בכלל זה, סירובו לקבל ייעוץ משפטי עובר לחקירה; מצבו הנפשי הקשה באותה העת, אשר אינו מאפשר לשקר או "לייפות" את המציאות; והאופן שבו תיאר בחקירתו מעשים ואירועים הפועלים לרעתו.

טענה נוספת שהועלתה, היא שאף לו היה מוכח כי המערער החליט להמית את המנוחה, להחלטתו לא קדם הליך של שקילה ויישוב הדעת. גם בהיבט זה, בא-כוח המערער ביקש להסתמך על מצבו הרגשי והתודעתי של המערער בשניות שלאחר הירי

ועל האופן שבו נותרו לדבריו "חורים" בהכרתו ותודעתו. אלו, מלמדים לטעמו על מצבו הסוער והלא שקול בעת הירי.

אשר לגזר הדין – נטען כי שני היבטים במעשיו של המערער ממקמים את עניינו בחלק הפחות חמור של טווח מעשי הרצח: הראשון – היעדר תכנון שקדם למעשה; השני – מידת האכזריות והפגיעה בקורבן, משמדובר במעשה המתה יחיד וקצר. כן נטען כי לא קדם לאירועי אותו היום כל אקט של אלימות. משילובם של היבטים אלו נובע, כך נטען, כי מתחם הענישה שנקבע מחמיר יתר על המידה מקום בו הנסיבה המחמירה היחידה עם המערער היא שמדובר בהמתת בת זוגו.

6. לעומת טענות אלו, המשיבה עמדה על כך שהשתלשלות האירועים מבססת באופן מובהק את ההנחה כי המערער התכוון להמית את המנוחה. הודגש, כי מדובר בשוטר המיומן בירי, אשר נטל את אקדחו האישי, דרך אותו, כיוון אותו לעבר המנוחה בעודו במרחק קצר ממנה, לחץ על ההדק ופגע בראשה. מסקנה זו, נתמכת באירועים שהתרחשו מוקדם יותר באותו היום, נוכח כעסו של המערער על המנוחה בשל העובדה שפעלה כביכול בניגוד לנהוג והותירה את בתם המשותפת של השניים אצל אחיה והלכה לניחום אבלים. זעמו של המערער התגבר במהלך היום, עד אשר חבט במנוחה בפניה, היכה אותה בגבה באמצעות מכסה מחבת, בעט בה, ולבסוף – ירה בה למוות.

המשיבה הוסיפה, כי עצם העובדה שהמערער פגע בראשה של המנוחה, בהיותו שוטר המיומן בשימוש בנשק, מלמדת כי לשם כיוון. הודגש, כי המערער כשל בהצגת הסבר חלופי למעשהו שיכול לעורר ספק בדבר כוונתו, הואיל והסברו כי רצה להפחיד את המנוחה אינו מתיישב עם מעשיו, ובפרט, עם העובדה שלטענתו הוא כלל אינו זוכר האם המנוחה ראתה את האקדה בידי עובר לירי.

ביחס לעונש שהושת על המערער – המשיבה, בערעורה על קולת העונש טענה כי המקרה שלפנינו מתאים והולם לגזירת עונש מאסר עולם. בפרט, בהינתן העובדה שמדובר בשוטר, אשר עשה שימוש בנשק שניתן לו לצורך תפקידו. בכלל זה, הודגש כי הרצח בוצע בדירה בה שהו באותה העת ילדיה הקטנים של המנוחה והתינוקת של בני הזוג ולאחר שהמערער הכה את המנוחה. המשיבה טוענת כמו כן, כי מקרה זה אינו רחוק מלהיכלל בגדרי עבירת הרצח בנסיבות מחמירות; כי חומרה יתרה גלומה בכך שמדובר ברצח אישה בידי בן זוגה; וכי נסיבותיו האישיות של המערער נסוגות אל מול חומרת מעשיו והאשם המגולם בהם.

7. בדיון שלפנינו, באי-כוח הצדדים שבו על עיקרי טענותיהם אשר פורטו בהרחבה בכתב. מצד המערער, נטען כי הנסיבות שאינן קשורות לביצוע העבירה ודאי פועלות לטובתו, באופן שאינו מאפשר את מיקום עונשו ברף העליון של מתחם הענישה. הודגש כמו כן, כי התנהלותו מיד לאחר הירי אינה עולה בקנה אחד עם מי שהחליט להמית את המנוחה; וכי בהתחשב בכך שאירוע הרצח היה ספונטני, כך נטען, מתחם הענישה שנקבע הוא חמור מדי.

מנגד, המשיבה טענה בשנית כי בעניינו של המערער מתאים להשית לראשונה על נאשם עונש מאסר עולם בגין עבירת הרצח הבסיסי, והדגישה את ההשלכות הקשות של מעשה הרצח על משפחת המנוחה וילדיה. אחות המנוחה ואחיה, ביטאו בפנינו בדיון את כאבם העמוק ממעשה הרצח והרחיבו בתיאור הנזק שנגרם למשפחה כולה.

דיון והכרעה

הערעור על הכרעת הדין

8. אקדים ואומר, כי בערעור על הכרעת הדין אין ממש.

התמונה המשתקפת מן העובדות אשר עליהן אין חולק היא ברורה וחדה – בשעות הערב פרץ פעם נוספת ויכוח מילולי בין המערער למנוחה. ויכוח זה הפך לאירוע אלים במהלכו המערער הכה את המנוחה בידו, אחר כך באמצעות מכסה מחבת מעץ, בעט בה וגרם לה ליפול ארצה ולדמם. בשלב מסוים, המערער קם ממקום יושבו, הלך לאחור השינה, לקח את האקדח שהיה מונח על מדף בארון, חזר לעבר סלון הבית, דרך את האקדח, כיוון את הנשק אל המנוחה, שישבה על הכיסא בצד שולחן האוכל, וירה בה כדור אחד אשר פגע בעינה הימנית. ירי זה התרחש בחלל קטן, מטווח קצר וכאשר המערער, שוטר במקצועו, מיומן בשימוש באקדח.

בא-כוח המערער מבקש מאיתנו "לפרק" תמונה זו לחלקים ושברי חלקים, ולבוחנם כל אחד בפני עצמו תוך התעלמות ממכלול התמונה הראייתית שנפרשה בפני בית המשפט המחוזי ובפנינו.

9. מכלול התמונה הראייתית לצרכי הוכחת התקיימות "החלטה להמית", בהחלט מקים אפוא בעניינו את "חזקת הכוונה" – לפיה אדם מתכוון לתוצאות הטבעיות של מעשיו. כפי שנקבע:

"[ש]לשם בחינת רכיב ההחלטה להמית ניתן, ואף נהוג, להיעזר בעובדות האובייקטיביות שיש בהן כדי ללמד על מצבו הנפשי הסובייקטיבי של המבצע. בהתאם למציאות זו, עוצבה בפסיקה "חזקת הכוונה", לפיה ניתן להניח כי אדם התכוון לתוצאות הצומחות באופן טבעי ובהסתברות גבוהה ממעשיו [...] כך למשל, קל יותר יחסית להוכיח כוונת קטילה במצב בו אדם בוגר יורה מטוח אפס בראשו של הנפגע, מהמקרה שבו יורה באצבעותיו. כך או כך, החזקה האמורה ניתנת לסתירה. ודוק – נטל ההוכחה לגבי כל יסודות העבירה מוטל על התביעה מראשי הראשים ועד סוף הסופים. נאשם יכול לתרום להגנתו נגד החזקה או תמונה נסיבתית מפלילה, ולעניין זה די בכך שיעורר ספק סביר באמצעות הצגת ראיות נוגדות, או הסבר או מסקנה חלופית המתקבלים על הדעת לפי הנסיבות..." (ע"פ 2592/15 פלוני נ' מדינת ישראל, פסקה 12 (6.7.2016); ראו גם: ע"פ 7520/02 חמאתי נ' מדינת ישראל, פ"ד נח(2) 710, 717 (2004)).

כמו כן, בפסיקה נקבעו מספר מבחני עזר המסייעים לבחינת התקיימותה של החלטה להמית, בהתבסס על מכלול נסיבות האירוע. בגדר זאת, נבחן מהו הכלי ששימש לביצוע המעשה; אופן ביצוע המעשה; מספר הפגיעות ומיקומן; אופי התקרית שקדמה לאירוע וכיוצא באלה (ע"פ 9604/04 כריכלי נ' מדינת ישראל, פסקה 11 (4.9.2007)).

יישומם של מבחני עזר אלו כמכלול, מלמד אף הוא, בנסיבות ענייננו, על קיומה של החלטה להמית. כך נובע, בין היתר, מהשימוש בכלי נשק קטלני – אקדח; מכך שהירי בוצע מטוח קצר; ומהסכסוך שקדם לירי. אשר למיקום הפגיעה ומספר הפגיעות, נקבע כי "... פגיעה באיזור רגיש בגופו של הקורבן עשויה להוות אינדיקציה לקיומה של כוונה להמית, אף כאשר מדובר בפגיעה אחת בלבד" (ע"פ 2202/08 פסקו נ' מדינת ישראל, פסקה 41 (7.3.2012)). גם במקרה זה, יש לראות במיקום פגיעת הקליע – בראשה של המנוחה, כאינדיקציה משמעותית, להלך רוחו של המערער. משכך, בנסיבות העניין, העובדה כי מדובר בירי של קליע בודד אינה מספקת על מנת לסתור את קיומה של חזקת הכוונה.

10. בדומה, טענת המערער כי ביקש כביכול רק להפחיד את המנוחה באמצעות האקדח, אף היא אינה סותרת את חזקת הכוונה בענייננו – הן מאחר שהמערער העיד כי אינו יודע האם המנוחה ראתה כי הוא מחזיק את האקדח בידו (פרו' מיום 23.7.2019, עמ' 32, ש' 9-10); הן מאחר שהיא אינה מתיישבת עם השתלשלות הדברים העובדתית כפי שתוארה על ידי המערער עצמו, שהרי המערער לא פנה למנוחה בהציגו את האקדח עובר לירי. טענה זו אף סותרת את המשך האירוע, במסגרתו לאחר שניגש לחדר הסמוך,

נטל את האקדח שהיה מונח בארון ודרך אותו, הפנה אותו לעבר המנוחה ולחץ בחוזקה על ההדק (שם, עמ' 30-31).

11. יוצא אפוא, כי בעוד שחזקת הכוונה היא חזקה ראייתית, הניתנת לסתירה, במקרה הקונקרטי שלפנינו – חזקה זו לא נסתרה. רחוק מכך.

12. כידוע, קביעה בדבר קיומה של "החלטה להמית" מחייבת כי תוכח כוונה במישור השכלי – כי מבצע העבירה צפה את התוצאה הקטלנית; וכן במישור הרצוני, כי המבצע שאף להגשים תוצאה קטלנית זו (ע"פ 8449/17 פלוני נ' מדינת ישראל, פסקה 23 (16.6.2019)). במישור השכלי, כאמור לעיל, על בסיס חזקת הכוונה ומבחני העזר לעיל – מתקיימת כוונה זו.

13. חלק ניכר מטענות המערער מופנות אפוא כלפי המישור הרצוני. סעיף 20(ב) לחוק קובע: "לענין כוונה, ראייה מדאש את התרחשות התוצאות, כאפשרות קרובה לוודאי, כמוה כמטרה לגרמן". בקובעו זאת, המחוקק עיגן את הלכת הצפיות, אשר "להבדיל מהנחת הכוונה, [...] אינה חזקה עובדתית יחסית, אלא חזקה משפטית חלוטה. משמעות הדבר, כי בעבירות שבהן חלה "הילכת הצפיות", לא יכול הנאשם לסתור אותה בטענה שלא חפץ בתוצאות מעשהו" (ע"פ 3126/96 עמיר נ' מדינת ישראל, פ"ד נ(3) 638, 650-651 (1996)).

הלכת הצפיות מבטאת את תפיסת המחוקק הרואה שקילות מוסרית בין כוונה לגרום לתוצאה, לבין צפיית התרחשותה ברמת הסתברות הקרובה לוודאי (ע"פ 5492/11 אלרחמן נ' מדינת ישראל, פסקה 24 (5.8.2012)).

הווה אומר: אף אם נקבל את טענת המערער כי בעת הירי הוא אכן, באמת ובתמים, לא רצה להמית את המנוחה, וזו טענה שקשה עד מאוד לקבלה בנסיבות העניין, הרי שנוכח רמת הצפיות הגבוהה של אפשרות גרימת התוצאה הקטלנית, בהינתן השימוש באקדח, דריכתו, טווח הירי הקצר, מיקום הפגיעה ומכלול נסיבות האירוע – יש לראות בו כמי שהתכוון לגרום למותה.

14. מכאן לטענות המערער בדבר התנהלותו לאחר הירי. אכן, האופן בו מתנהל העבריין לאחר השלמת חלקו ביסוד העובדתי של העבירה, מלמד, לעיתים ובנסיבות המתאימות, על היסוד הנפשי בעת ביצוע העבירה (ראו והשוו: ע"פ 7229/20 מירזייב נ' מדינת ישראל, פסקה 35 (20.12.2021)).

לא דומה מי שדוקר דקירה אחת את הקורבן, וממהר להזעיק טיפול רפואי בתקווה למנוע את מותו; למי שדוקר את אותה הדקירה באותו המקום בגופו של הקורבן, ומותירו להתבוסס בדמו בעודו נמלט מהמקום. גם אם בשני המקרים תגרום הדקירה לאותה תוצאה – מות הקורבן, טענת העברייין במקרה הראשון כי לא התכוון לגרום לתוצאה זו או כי לא היה אדיש לאפשרות גרימת תוצאה זו, תהיה משכנעת יותר מזו של העברייין במקרה השני.

באותה המידה, לכאורה, המערער טוען כי יש ללמוד מתגובתו לירי על היסוד הנפשי בעת הירי. אולם, הפער בין הדוגמאות לעיל למקרה שלפנינו – גדול עד מאוד. מעשיו של המערער עובר לירי ובביצוע הירי עצמו מאפילים באופן חד משמעי על תחושותיו לאחר הירי. מי שנוטל אקדח; דורך אותו; מכוונו לעבר אחר ממרחק קצר; ולבסוף יורה ירייה אחת שפוגעת בראשו של הקורבן – יתקשה עד מאוד לעורר ספק סביר בדבר כוונתו הקטלנית בעת המעשה, בהסתמך על תגובתו למעשה ידיו. לעניין זה מתאימות הקביעות בע"פ 2316/98 טוויסה נ' מדינת ישראל, פ"ד נה(5) 797 (2001):

"התנהגותו של המערער לאחר מעשה, מצוקתו הנפשית לאחר מות אשתו, בכיו וביטויי הצער שביטא אין בהם כדי לעורר ספק באשר לכוונתו בעת ביצוע המעשה. אמנם, יש שהתנהגות לאחר מעשה עשויה לזרות אור על מצבו הנפשי של המבצע בעת המעשה ולהשפיע על המסקנה בשאלת הוכחת יסוד "ההחלטה להמית", או לפחות לעורר ספק סביר באשר לקיומה. אולם כאשר מבקשים אנו להסיק מסקנה מתגובות שלאחר מעשה עלינו להיות זהירים ביותר בבחינת השאלה אם יש בה כדי להעיד באופן מהימן על המצב הנפשי שקדם לאירוע" (שם, פסקה 12; ראו גם: ע"פ 241/17 פלוני נ' מדינת ישראל, פסקה 28 לחוות דעתו של חברי, השופט א' שטיין (16.7.2019)).

15. בענייננו, צפיתי בתיעוד החזותי והקולי של השחזור (ת/25) והאזנתי להקלטת שיחת המערער למוקד 100 מיד לאחר הירי (שם). כבית המשפט המחוזי, התרשמתי כי משעה שהמערער ראה לנגד עיניו את תוצאות מעשיו, ייבב ולא ידע את נפשו מרוב צער. אולם, לצרכי קביעת היסוד הנפשי של המערער עובר לירי ובמהלכו – אין בעובדה זו כדי לסייע לו.

16. כמו כן, איני מוצא ממש גם בהשגות המערער על דחיית טענתו כי לא גיבש החלטה להמית מתוך ישוב ושיקול הדעת. טענה זו נבחנה והוכרעה באופן מנומק על ידי

בית המשפט המחוזי, וממצאיו וקביעותיו בהקשר זה מקובלים עליי (הכרעת הדין, פסקה 33).

הערעורים על גזר הדין

17. כאמור, לפנינו שני ערעורים על גזר הדין – ערעור המערער על חומרת העונש אל מול ערעור המשיבה על קולת העונש.

18. רף הענישה בגין עבירת הרצח הבסיסית עודנו מתעצב בפסיקת בית משפט זה (ראו לאחרונה: חוות דעתי בע"פ 1077/22 קאדר נ' מדינת ישראל (1.6.2022)). בתמצית יוזכר, כי אחד מההיבטים המשמעותיים של הרפורמה בעבירות ההמתה, הוא פיצול עבירת הרצח לשתי עבירות – עבירת הרצח הבסיסית, ועבירת הרצח בנסיבות מחמירות. במקרה אחר, סקרתי שינוי זה:

“עובר לרפורמה, החוק קבע דין אחד לכל מעשי הרצח – עונש של מאסר עולם חובה (למעט מקרים מצומצמים, בין היתר, סעיף 300א לחוק, כנוסחו הקודם; וסעיף 25(ב) לחוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול), התשל"א-1971). הרפורמה נועדה להגמיש את נוקשות הדין הקודם בהיבט זה (ראו גם דברי ההסבר להצעת חוק העונשין (תיקון מס' 124)(עבירות המתה), התשע"ו-2015, ה"ח 166, 972 (להלן: דברי ההסבר לחוק); [...]. לצורך זאת, עוגנו ברפורמה שתי עבירות רצח: עבירת הרצח הבסיסית (סעיף 300(א) לחוק; [...]) – בגינה יושט עונש מאסר עולם כעונש מרבי; ועבירת רצח בנסיבות מחמירות (סעיף 301א לחוק) – אשר בצדה קבוע עונש מאסר עולם חובה” (ע"פ 6338/20 חיים נ' מדינת ישראל, פסקה 10 (7.7.2022)).

צעד משמעותי בפרשנות הרפורמה נעשה בע"פ 3223/21 מדינת ישראל נ' שפק (2.3.2022) (להלן: הלכת שפק). שם, נדחתה בחוות דעתו של המשנה לנשיאה נ' הנדל, עמדת המשיבה כי במקרים של רצח בכוונה יש להתייחס במסגרת עבירת הרצח הבסיסית לעונש מאסר העולם בתור “עונש מוצא”. כפי שנקבע בהלכת שפק (שם, פסקאות 17-16), העונש המרבי בגין עבירת הרצח הבסיסית שמור ל”מקרים המתאימים” המצדיקים זאת, בדומה לכל עונש מרבי אחר הקבוע בחוק.

19. על רקע קביעה זו, המשיבה טוענת כי מקרה זה הוא המצדיק השתת עונש מאסר עולם. אני סבור כי יש לקבל את טענתה.

20. המחוקק קבע בסעיף 301א(א) לחוק רשימת נסיבות אשר בהתקיימותן יורשע הנאשם בעבירת הרצח בנסיבות מחמירות, ויושת עליו עונש מאסר עולם חובה. לצדן, קבע כי גם בגין עבירת הרצח הבסיסית ניתן להשית עונש של מאסר עולם (סעיף 300א) לחוק). אם כך, במישור העונש הקבוע בצד העבירות, ישנה חפיפה מסוימת המבטאת את הכרת המחוקק כי קיימים מקרים אשר אינם נכנסים לגדרי נסיבותיה המתוחמות של עבירת הרצח בנסיבות מחמירות, אך חומרתם מצדיקה עונש זהה.

21. המקרה שלפנינו משלב מספר נסיבות הצובעות אותו בצבעים חמורים במיוחד. מדובר באירוע מצער נוסף של אלימות קשה נגד נשים מצד בני זוגן. הפעם, אלימות קטלנית. על אודות הצורך בהחמרה בענישה בגין עבירות אלו, עמד בית משפט זה לא אחת (ע"פ 3011/17 פרץ נ' מדינת ישראל, פסקה 14 (31.01.2019); רע"פ 7706/21 עמאש נ' מדינת ישראל, פסקה 19 (28.11.2021); ע"פ 2506/20 פלוני נ' מדינת ישראל, פסקה 13 (22.12.2021)). מטבע הדברים, יישומה של מדיניות ענישה מחמירה זו, משמעותה כי משקלן של נסיבותיו האישיות של נאשם – פוחת.

מעבר לכך, אירוע ההמתה מגלם חומרה נוספת משהירי נעשה לאחר שהמערער הכה את המנוחה באופן שאף גרם לה לבסוף ליפול ארצה ולדמם. ניכר, כי במהלך אותו ערב עמדו בפני המערער הזדמנויות אינספור לחדול ממעשיו האלימים, ואולם הוא בחר להסלים את האלימות שהפעיל כלפי המנוחה, עד שלבסוף ירה בראשה.

זאת ועוד, חומרה נוספת יש לראות בכך שהמערער היה באותה העת שוטר במקצועו, מי שאמור להיות אמון על שמירה על החוק (ראו והשוו: ע"פ 8420/19 בורגרקאר נ' מדינת ישראל, פסקה 13 לחוות דעתי (18.2.2020)). באקדח שניתן לו על מנת להגן על הציבור הרחב, השתמש כדי לרצוח את רעייתו. בהיבט זה אעיר, כהערת אגב ולנוכח מקרים דומים, כי מטרידה המחשבה כי נגישות המערער לאקדח מתוקף תפקידו תרמה תרומה של ממש לתוצאה הטראגית שלפנינו.

22. במידה רבה, הרצח שביצע המערער הוא כפסע מלהיכלל בנסיבה המחמירה הקבועה בסעיף 301א(א)(1) לחוק: "מעשה נעשה לאחר תכנון או לאחר הליך ממשתי של שקילה וגיבוש החלטה להמית". משנצרך לכך את הנסיבות המחמירות לעיל וכן את מדיניות הענישה המחמירה בגין עבירות אלימות מסוג זה – נגיע לכלל מסקנה כי ראוי היה להשית על המערער עונש של מאסר עולם.

יובהר, כי איני סבור שבית המשפט המחוזי שגה בקובעו מתחם ענישה שגבולו התחתון 26 שנות מאסר בפועל וגבולו העליון עונש של מאסר עולם – אולם משהנסיבות שניתן לזקוף לטובת המערער הן מעטות ומשקלן נמוך; ואילו הנסיבות לחובתו הן משמעותיות עד מאוד, נכון היה למקם את עונשו בגבולו העליון של מתחם הענישה ההולם.

23. ככלל, בבוא בית המשפט לגזור את עונשו של מי שהורשע בעבירת הרצח הבסיסית, קרובה לנסיבות הקבועות בסעיף 301א(א) לחוק עשויה ללמד כי גם עונשו של נאשם זה צריך להיות קרוב – אם לא דומה, לעונש של מי שהורשע בעבירת הרצח בנסיבות מחמירות. קרי, עונש של מאסר עולם. במקרה שלפנינו, קרבה זו מתווספת ליתר הנסיבות המחמירות, ועל כן העונש הראוי למערער הוא עונש של מאסר עולם.

יובהר, כי האמור אינו גורע מכך שייתכנו נסיבות אשר אינן סמוכות באופן כזה או אחר לנסיבות המחמירות הקבועות בסעיף 301א(א) לחוק, אך הן מצדיקות השתת עונש מאסר עולם. במילים אחרות, קביעת המחוקק כי גם בגין עבירת הרצח הבסיסית ניתן להשית עונש מאסר עולם כעונש מרבי, עומדת על רגליה שלה, ואינה מחייבת השוואה מתמדת אל מול הנסיבות המחמירות אשר עוגנו בעבירת הרצח בנסיבות מחמירות.

24. משהערתי זאת במישור העקרוני, אשוב ואתמקד בענייננו. ער אני להלכה לפיה בית המשפט לא יתערב בעונש שהושת על ידי הערכאה הדיונית, אלא במקרים שבהם ניכרת חריגה קיצונית ממדיניות הענישה הנוהגת במקרים דומים או כאשר נפלה על פני הדברים טעות מהותית ובולטת בגזר הדין; כמו גם לכלל לפיו ערכאת הערעור אינה נוטה למצות את מלוא חומרת הדין.

אם כך, ניתן לכאורה לטעון כי ההבדל בין מאסר עולם לבין מאסר בפועל בן 29 שנים אינו כה משמעותי באופן המצדיק את התערבות ערכאת הערעור. טיעון זה אינו נטול היגיון. אולם, בעונש של מאסר עולם גלום מסר, שבמקרים החמורים שבחמורים שבהם אדם נוטל את חייו של אחר – יהא עונשו החמור שהדין מכיר. מסר זה הוא בעל חשיבות יתרה, ויש להשמיעו בקול רם וצלול – עבירת הרצח הייתה, ונותרה, החמורה שבספר החוקים; העונש שניתן לגזור בגינה היה, ונותר, החמור שבדין; עקרון קדושת החיים, עודנו נישא מעל יתר השיקולים והאינטרסים (ראו גם: דברי ההסבר להצעת חוק העונשין (תיקון מס' 124) (עבירות המתה), התשע"ו-2015, ה"ח 972, 170).

25. סיכומו של עניין: לפנינו רצח אכזרי נוסף של אישה בידי בן זוגה. המערער והמנוחה נישאו זמן לא רב לפני האירוע, ונולדה להם תינוקת כחודשיים לפני הרצח. לכאורה, כל חייהם המשותפים היו לפנייהם. כל זאת גדע המערער כמו ידיו באותו ערב לאחר ויכוח. במעשיו, ניפץ לרסיסים את משפחתו הגרעינית, והסב נזק קשה עד מאוד לילדי המנוחה ולבתם המשותפת. דבריה הנוקבים והמרגשים של אחות המנוחה בעניין זה נשמעו בבירור בדיון שלפנינו.

אגב כך, יש לומר כי המחשבה שבת זוג, בהווה או בעבר, היא קניינו של בן זוגה מעתה ועד עולם; ולא, חייה מוטלים בסכנה, כפי שאנו עדים לאחרונה; היא תפיסה מעוותת מיסודה החוצה עדות ודתות אשר אין לה מקום בחברה בישראל. תופעה עגומה זו יש לעקור מן השורש, וליתן לכך ביטוי הולם בעונש הנגזר על עבריינים שנוהגים כך.

26. אציע אפוא לחבריי כי נדחה את ערעור המערער על שני חלקיו, ונקבל את ערעור המשיבה, באופן שבו חלף עונש המאסר שהושת עליו, לריצוי בפועל ועל תנאי, יהא עליו לרצות עונש של מאסר עולם. רכיב הפיצוי שבגזר הדין יותר על כנו.

ש ו פ ט

השופט א' שטיין:

אני מסכים.

ש ו פ ט

השופט ד' כבוב:

אני מסכים.

שופט

הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט י' אלרון.

ניתן היום, י"ד באב התשפ"ב (11.8.2022).

שופט

שופט

שופט